

Strukturanalyse af biblioteksområdet

Maj 2023

Indhold

1. Indledning	2
2. Kort præsentation af de 3 modeller.....	2
3. Rebild sammenlignet med andre kommuner.....	5
3.1. Mange biblioteksenheder	5
3.2. Lave omkostninger og få besøgende.....	6
4. Bibliotekernes 5 tilbud og deres betydning.....	7
4.1. Materialesamlingen	7
4.2 Det fysiske rum	8
4.3 Vejledningen	8
4.4 Arrangementer	8
4.5. Opsøgende sprogstimulering	8
4.6. Tilbuddenes borgeroplevede betydning	9
4.7 Bibliotekernes samfundsøkonomiske betydning	9
5. Konsekvenser for borgernes benyttelse af bibliotekerne	12
6. Integration med andre områder.....	15

1. Indledning

Et bibliotek er ikke blot en samling bøger. Udlån af fysiske og digitale materialer er ganske vist bibliotekets hovedopgave. 89% af de borgere, der i løbet af et år har besøgt et bibliotek, har ved ét eller flere besøg haft anvendelse af materialesamlingen som hovedformål. Men 74% af de danskere, der i løbet af et år besøger et bibliotek, har mindst én gang haft som formål at benytte et af bibliotekets andre tilbud; det fysiske rum, personalets vejledning eller deltage i et arrangement¹. Det er således langt fra alle besøg, der har udlån som formål. Ud over tilbuddene på selve biblioteket, bidrager biblioteket i Rebild Kommune også til at stimulere børns læsefærdigheder og læselyst tidligt i livet gennem opsøgende sprogstimulering i dagpleje og dagtilbud.

Samlet set vurderer danskerne, at bibliotekerne har en vigtig funktion i forhold til at skabe frirum i hverdagen, perspektiv på livet, kreativitet og fællesskab. Den samfundsøkonomiske værdi af bibliotekerne overstiger markant omkostningen ved at drive bibliotekerne i forhold til borgervurderet nytteværdi, bidrag til øget BNP samt digitaliseringsgevinster.

Denne strukturanalyses formål er at danne beslutningsgrundlag for en reduktion i Rebild Kommunes budget til biblioteker på op til 1,6 mio. kr. i 2026 og frem. Bibliotekernes samlede budget er 10,4 mio. kr., hvilket er lavt sammenlignet med andre kommuner. Rebild Kommune har en meget decentral struktur med et hovedbibliotek i Støvring fra 2016, filialer i Skørping, Nørager og Terndrup samt en bogbus, der betjener landsbyerne. Det er mange enheder for en kommune med Rebilds indbyggertal. De mange biblioteker og det lave budget betyder, at de betjente åbningstider på det enkelte bibliotek, er begrænsede. Dette er en medvirkende faktor til, at bibliotekerne ikke besøges særligt meget på trods af, at befolkningens uddannelsesmæssige profil tilsiger et højt biblioteksforbrug.

2. Kort præsentation af de 3 modeller

Der er tre overordnede spor til at realisere budgetreduktioner på biblioteksområdet; (1) reduktion i antallet af lokationer med udvidelse til bevarelse af den nuværende materialesamling, (2) reduktion i antallet af lokationer med delvis afvikling af materialesamlingen og (3) reduktion i bemanningen på de eksisterende lokationer. Den endelige beslutning kan indeholde en lang række kombinationer af elementer i de to spor. For at skitsere beslutningsrummet, opstiller Forvaltningen nedenstående modeller i denne analyse. Afsnittet indeholder en kort præsentation af modellerne, hvis konsekvenser foldes ud i afsnit 4 og 5.

2.1. Model 1: Ét nybygget bibliotek beliggende i Støvring (1,6 mio. kr.)

Med denne model lukkes bibliotekerne i Skørping, Nørager og Terndrup. Det vil betyde, at en del af aktiviteterne fra de 3 lukkede afdelinger bortfalder, og at en del af aktiviteterne skal varetages i Støvring, af bogbussen og gennem digitalt udlån. Det betyder, at disse funktioner opnormeres og udvikles. Den nuværende biblioteksbygning i Støvring er dog i forvejen presset på kapaciteten. Derfor vil der være behov for at bygge et nyt bibliotek af dobbelt størrelse og sælge den nuværende bygning.

Fordele:

- Biblioteksudvidelse hvor biblioteksbenyttelsen er størst
- Et nyt og relevant bibliotek vil være værd at køre efter

¹ Seismonaut og Roskilde Centralbibliotek: Folkebibliotekernes betydning for borgerne i Danmark, 2021

- Stor driftsbesparelse
- Bevarelse af størstedelen af en god og relevant fysisk materialesamling
- Opnormering af bogbus og digitale udlån sikrer en vis betjening af yderområderne

Ulemper:

- Anlægsinvestering på ca. 20 mio. kr. minus salgsindtægter fra det nuværende bibliotek
- Vejledning, formidling og IT-hjælp begrænses til Støvring og bogbussen
- Øget afstand til nærmeste bibliotek vil reducere de samlede besøgs- og udlånstal
- Afholdelse af arrangementer med relation til materialesamlingen begrænses til Støvring

2.2. Model 2: Lukning af filialer eller bogbus (0,4-0,8 mio. kr.)

Med denne model lukkes en eller flere af de enheder, der ligger udenfor Støvring. Lukning af en enhed betyder et fald i biblioteksbenyttelsen på grund af øget afstand til nærmeste bibliotek. En del af aktiviteten forventes at flytte til de tilbageværende enheder. Hvis serviceniveauet her skal opretholdes på samme niveau, skal de opnormeres personalemæssigt. Det vil ikke være muligt at genhuse den fysiske materialesamling fra lukkede enheder i et biblioteksmiljø, som vi kender det. Derfor skal dele af samlingen enten afvikles eller genhuses i andre faciliteter, hvor erfaringen tilsiger, at den ikke vil komme særligt meget i anvendelse. Ved en sådan genhusning vil medarbejdertiden gå fra betjening til transport af bøger, og bøgerne vil være umiddelbart utilgængelige for borgerne. Der vil være en væsentlig opgave med at sortere og reducere i materialebestanden i forbindelse med lukning af en eller flere filialer. De økonomiske konsekvenser af lukning af de enkelte enheder er følgende:

Enhed	Reduktion i lønudgifter	Reduktion i drift og materialer	Opnormering, øvrige lokationer
Skørping	0,4 mio. kr.	0,4 mio. kr.	0,6 mio. kr.
Terndrup	0,1 mio. kr.	0,3 mio. kr.	0,4 mio. kr.
Nørager	0,2 mio. kr.	0,2 mio. kr.	0,2 mio. kr.
Bogbussen	0,3 mio. kr.	0,1 mio. kr.	0,3 mio. kr.

Filialen i Skørping har en stor andel af besøgs- og udlånsaktiviteten i kommunen. Derfor er der større behov for at opnormere de tilbageværende lokationer til de aktiviteter, der flytter lokation, end ved lukning af Terndrup eller Nørager, der har væsentlig lavere aktivitet. Bogbussen har lave drifts- og materialeudgifter, men en forholdsvis høj besøgs- og udlånsaktivitet. En stor del af denne aktivitet forventes flyttet til tilbageværende lokationer ved lukning, hvilket der skal opnormeres med personale på tilbageværende lokationer for at kunne håndtere.

Fordele:

- Ingen nævneværdige anlægsudgifter
- Ved lukning af filialer vil opnormering af bogbus og digitale udlån sikre en vis betjening af yderområderne

Ulemper:

- Øget afstand til nærmeste bibliotek vil reducere de samlede besøgs- og udlånstal
- Reduktion i den fysiske materialesamling vil mindske udbuddet og gøre bibliotekstilbuddet mindre relevant
- Afholdelse af arrangementer med relation til materialesamlingen begrænses til tilbageværende enheder
- Flytning af nogle af aktiviteterne vil skabe et yderligere pres på det fysiske rum i Støvrings bibliotek. Dette pres vil ikke være en faktor på de øvrige biblioteker.

2.3. Model 3: Bevarelse af fysiske faciliteter uden personale (op til 1,6 mio. kr.)

Hvis de fysiske faciliteter bevares, vil det være nødvendigt at reducere den service, der ydes af bibliotekets personale. En række af personalets opgaver knytter sig til udlån af materialesamlingen. Det forventes, at besøgstillene vil falde med ubemandede filialer. De personaleressourcer, der knytter sig til reservationer, opstilling og udlån skal dog bevares, da filialens funktion stort set kun vil knytte sig til materialesamlingen. Det betyder, at der er 3 områder, der kan reduceres:

Område	Beskrivelse	Budget
Vejledning	Den betjente åbningstid med hjælp til litteratursøgning, inspiration til læsning. IT-hjælp samt Borgerservice light bidrager med 0,5 mio. kr. i digitaliseringsgevinster	2,7 mio. kr.
Arrangementer	Forfatterforedrag, fortællecafé med lokale fortællere, børneteater i samarbejde med Kulturhusene, sprogaktiviteter for de mindste, børnebogklubber, guidet fælleslæsning mm skaber fællesskab i kommunen.	0,8 mio. kr.
Opsøgende sprogstimulering	Stimulering af dagpleje-, vuggestue- og børnehavebørns læselyst og -færdigheder bidrager til BNP med ca. 12,5 mio. kr. i kommunen.	0,7 mio. kr.

Forvaltningen har opstillet 4 konkrete muligheder til udmøntning af model 3, hvor der er afsat midler til at håndtere, at en del af aktiviteterne flytter til de tilbageværende biblioteker. Det vil dog også være muligt at træffe beslutning om at udmønte model 3 på andre måder.

3A: Halvering af arrangementer og aktiviteter 0,4 mio. kr.

3B: Ubemandede filialer i Terndrup og Nørager 0,4 mio. kr.

3C: Ubemandet filial i Skørping 0,4 mio. kr.

3D: Reduktion opsøgende sprogstimulering 0,4 mio. kr.

Fordele:

- Ingen anlægsinvesteringer
- Nærhed til materialesamling uden vejledning og afhentning/aflevering af bøger
- Bevarelse og ajourføring af den nuværende materialesamling

Ulemper:

- Relationen mellem bibliotek og lokalsamfund går tabt uden bemanning
- Biblioteksbesøget mister den faglige kvalitet, når der ikke er vejledning
- Den digitaliseringsgevinst for det offentlige, som biblioteket bidrager til gennem IT-hjælp og borgerservice light, vil gå tabt
- Arrangementerne er bibliotekernes største bidrag til fællesskab i kommunen. Fællesskabet reduceres ved færre arrangementer
- Mindre læselyst og dårligere læsefærdigheder i barndommen medfører lavere uddannelsesniveau, hvilket på langt sigt vil påvirke skatteindtægterne i kommunen

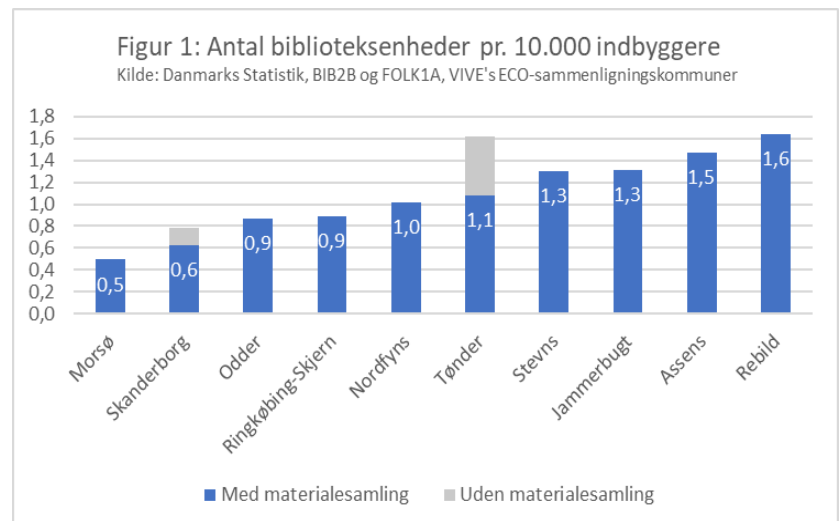
Det er muligt at kombinere elementer i model 1-3 og 3A-3D. Afsnit 3 indeholder en gennemgang af, hvordan Rebild Kommunes biblioteksstruktur er indrettet i forhold til andre kommuner. Med dette som afsæt afsluttes rapporten i afsnit 4 og 5 med en uddybende beskrivelse af konsekvenserne ved model 1, model 2 og model 3.

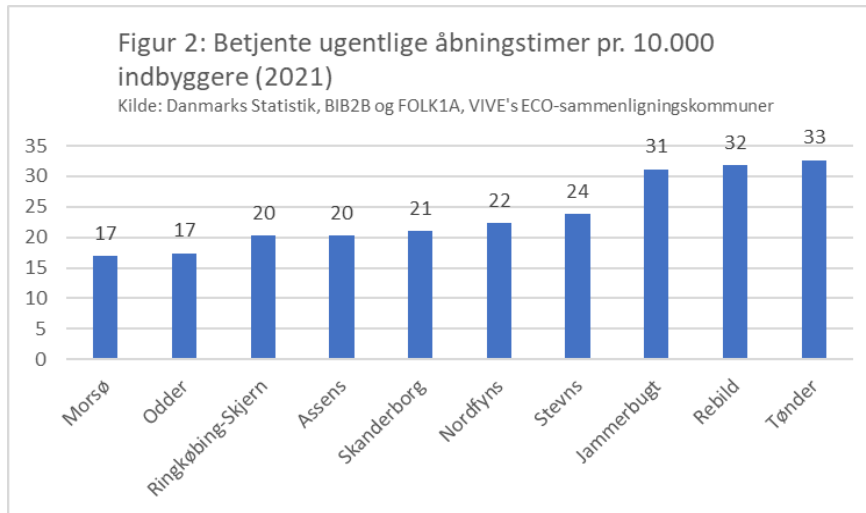
3. Rebild sammenlignet med andre kommuner

3.1. Mange biblioteksenheder

Rebild Kommune har en decentral struktur på biblioteksområdet. Med hovedbiblioteket i Støvring, filialer i Skørping, Terndrup og Nørager og en bogbus, der betjener 11 mindre byer, er der i alt 5 enheder. Det er forholdsvist mange enheder for en kommune som Rebild. Alle enheder i Rebild Kommune har en materialesamling. På landsplan er der 420 enheder med materialesamling. Derudover er der 95 servicepunkter uden materialesamling i hele landet. Servicepunkter fungerer som et sted, man kan hente og aflevere bestilte bøger. Denne funktion varetages i Rebild Kommune af bogbussen. Bogbussen er dog ikke kun et afhentningssted, da den er bemannet med fagpersonale, der giver vejledning. Samtidig medbringer bogbussen en mindre samling bøger, film og andre materialer. Dette medfører, at bogbussen fungerer som et socialt mødested, der medvirker til, at der er liv i landsbyerne.

Figur 1 viser, at Rebild har flest biblioteksenheder pr. indbygger i forhold til de kommuner, som er mest sammenlignelige på biblioteksområdet ifølge Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd (VIVE). Sammenligneligheden skyldes primært geografisk og befolkningsmæssig sammensætning. Faktisk har Rebild Kommune fjerde flest biblioteker pr. indbygger i landet, hvis man ser bort fra de tre små ø-kommuner (Fanø, Læsø og Ærø), som alle har ét bibliotek til en lille befolkning.

Det høje antal af biblioteksenheder med betjening betyder også en høj placering, når det kommer til betjente åbningstimer pr. indbygger, som det fremgår af Figur 2. Det skyldes, at der er mange enheder, der skal have åbent. Rebild lå næsthøjest i sammenligningsgruppen i 2021, hvor sammenligningsdata er fra.

Rebild har i 2023 reduceret i betjeningen på tre enheder og

ligger nu tredjehøjest i forhold til sammenligningskommunernes betjente åbningstid i 2021.

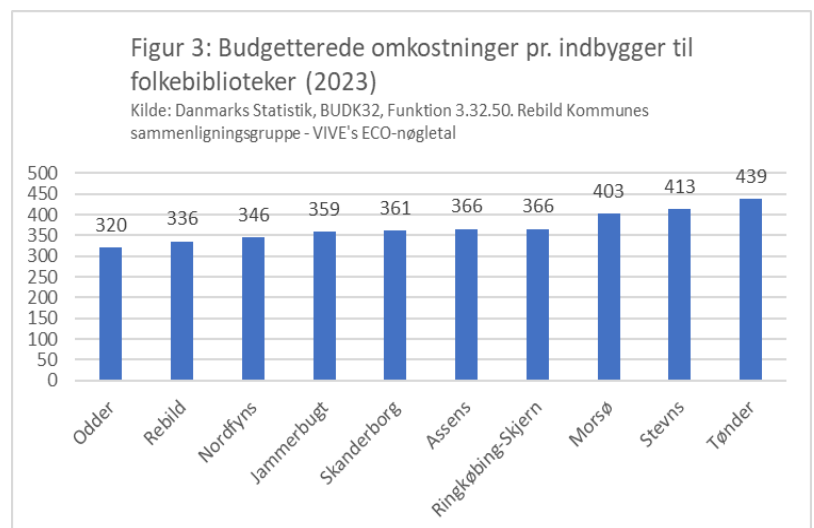
Men det er de mange enheder, der medfører de mange betjente åbningstimer. Den høje placering betyder nemlig ikke, at det enkelte bibliotek har en høj ugentlig åbningstid med betjening. På betjente åbningstimer pr. bibliotek ligger Rebild tredje lavest i sammenligningsgruppen.

I Rebild Kommunes nuværende biblioteksstruktur er der således en klar prioritering af nærhed til biblioteket frem for personale på det enkelte bibliotek. Sammenligningskommuner med lignende geografi og befolkningssammensætning har i overvejende grad prioriteret færre enheder med bedre bemanning.

3.2. Lave omkostninger og få besøgende

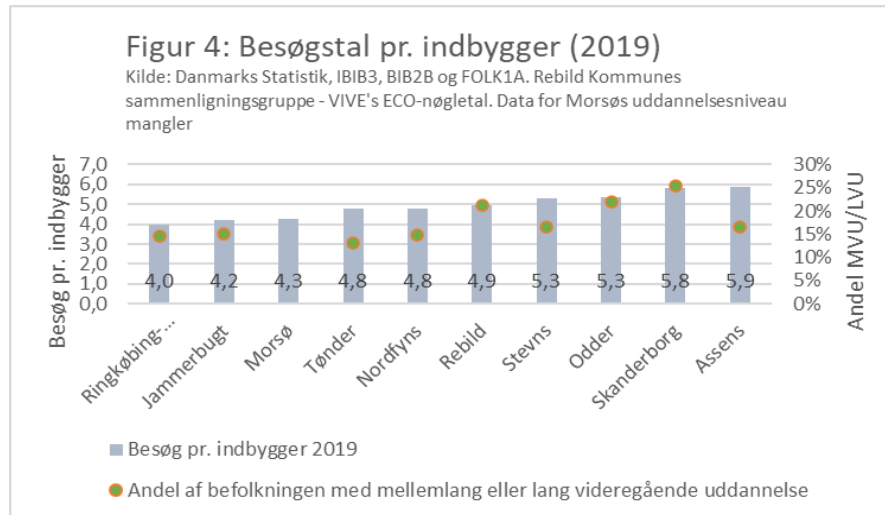
Den lave bemanning på de enkelte biblioteker i Rebild Kommune er i høj grad en konsekvens af, at Rebild Kommune er en af de kommuner i landet, hvor der bruges færrest ressourcer på bibliotekerne. En anden konsekvens er, at Rebild Kommune har en forholdsvis lille materialesamling.

Figur 3 viser, at det kun er Odder Kommune, der bruger færre penge pr. indbygger end Rebild i sammenligningsgruppen. Faktisk er der kun 6 kommuner i hele landet, der bruger færre penge på biblioteker pr. indbygger end Rebild Kommune i 2023.

Hvis budgettet reduceres med 0,4 mio. kr. vil Rebild ligge lavest i sammenligningsgruppen. Hvis budgettet reduceres med 0,8 mio. kr. vil Rebild have det næstlaveste budget pr. indbygger i landet. Og hvis bibliotekernes budget reduceres med 1,6 mio. kr., vil Rebild Kommune bruge klart færrest penge på

biblioteker pr. indbygger i landet.

Figur 4 viser, at Rebild Kommune ligger midt i sammenligningsgruppen med 4,9 besøg på biblioteket pr. indbygger om året. Dette er dog en forholdsvis lav placering, når den sættes i forhold til uddannelsesniveaet.

Indbyggere med mellemlange og lange videregående

uddannelser benytter nemlig bibliotekerne væsentligt mere end den øvrige befolkning. Og prikkerne i figur 4 viser, at Rebild Kommune har den tredjehøjeste andel af indbyggere i denne uddannelseskategori. Tendensen i figuren er, at besøg pr. indbygger følger uddannelsesniveaet. Stevns og Assens er dog undtagelser fra denne tendens. Dette kan delvist forklares med, at de bruger væsentligt flere penge på deres biblioteker. Med Rebilds uddannelsesniveau burde kommunen have et højere besøgstal pr. indbygger. Der er således intet, der tyder på, at Rebilds decentrale struktur med mange lavt finansierede og sparsomt betjente biblioteker, medfører en særligt stor anvendelse af bibliotekerne.

4. Bibliotekernes 5 tilbud og deres betydning

Hvert kvartal gennemføres Kulturvaneundersøgelsen på landsplan. Her spørges et repræsentativt udvalgt antal borgere om, hvilke kulturelle tilbud, de har anvendt i sidste kvartal. I fjerde kvartal 2022 har 40% af den danske befolkning over 16 år besøgt biblioteket fysisk, mens 33% har anvendt bibliotekets digitale tjenester (Danmarks Statistik, KVUHYP01). På trods af, at de fysiske besøg aftog markant i 2020 og 2021 på grund af Corona-nedlukning af bibliotekerne, så er andelen med fysiske besøg og anvendelse af digitale tjenester nu normaliseret på næsten samme niveau som i 2019.

Som nævnt i indledningen har de fleste besøgende som formål at anvende materialesamlingen på biblioteket. I løbet af et år har 89% af de besøgende på et bibliotek på et tidspunkt i løbet af året haft benyttelse af materialesamlingen til lån eller anvendelse på biblioteket som formål på landsplan. 74% af de besøgende har haft andre formål; 34% har haft benyttelse af det fysiske rum som formål som mødested, til børneaktiviteter eller lignende. 21% har haft bibliotekets vejledning som formål, og 19% har deltaget i bibliotekets arrangementer².

Selvom der anvendes en betydelig del af bibliotekets ressourcer på materialesamlingen, er udlån langt fra den eneste funktion, som bibliotekerne udfylder for borgerne. Dette er centralt opmærksomhedspunkt i forhold til betydningen af bibliotekernes personale, når der skal træffes beslutning om ændring af biblio-

² Seismonaut og Roskilde Centralbibliotek: Folkebibliotekernes betydning for borgerne i Danmark, 2021

teksstrukturen. Bibliotekernes 5 tilbud og deres borgeroplevede og samfundsøkonomiske betydning gennemgås i dette afsnit.

4.1. Materialesamlingen

Bibliotekerne har en fysisk materialebestand på 78.000 udlånsmaterialer, fordelt på de fire biblioteker og bogbus. Det er ca. 15%, der til enhver tid er udlånt. I 2022 var der i alt 124.000 udlån fordelt på 11.000 lånere. Indkøbet tager udgangspunkt i biblioteksloven med "... kvalitet, alsidighed og aktualitet ved udvælgelse af det materiale der stilles til rådighed". Samtidigt tilstræber biblioteket at holde reservationskøerne nede og køber ekstra eksemplarer af de populære nye titler. Der indkøbes fysiske materialer for 1,0 mio. kr. årligt og den samlede materialesamlingen har således en vis værdi. Bogbestanden er flydende, hvilket betyder at udlånsmaterialerne ikke hører til et bestemt sted, men kommer på plads på det bibliotek, hvor de afleveres.

Ved nedlæggelse af filialer vil det være nødvendigt at afvikle en del af samlingen, hvis der ikke findes nye lokaler til biblioteksdrift. For at komme i anvendelse skal materialet være opstillet visuelt og indbydende. Dette kræver den plads, som der på nuværende tidspunkt anvendes på bibliotekerne. Den faglige vurdering er, at samlingen ikke kan komprimeres og bevare en acceptabel udlånsfrekvens. Der vil være en mindre udgift ved delvist at afvikle materialesamlingen. Den kan ikke indbringe et nævneværdigt beløb ved salg.

Bibliotekets samling består udover den fysiske samling også af en elektronisk samling, som eReolen, Filmstriben, digitale tidsskrifter, opslagsværker m.v. Benyttelsen af ebøger på eReolen er stærkt stigende. Det koster ca. 0,7 mio. kr. om året til licenser og abonnemeter at stille de digitale udlån til rådighed. På nuværende tidspunkt rækker det afsatte beløb ikke til, at de digitale tjenester er tilgængelige hele måneden. Hvis der gennemføres ændringer, der medfører mindre tilgængelighed for fysiske udlån, vil det kræve op mod en fordobling af budgettet til digitale tjenester, hvis alle tjenester skal være tilgængelige hele måneden året rundt.

Det er væsentligt at bemærke, at der i beløbene til flytning af aktiviteter i model 1 og 2, kun er afsat midler til at opretholde det nuværende serviceniveau for, hvornår på måneden de digitale udlånsmuligheder ophører.

4.2 Det fysiske rum

Udover en udlånssamling med mulighed for lån og aflevering rummer bibliotekerne mulighed for ophold, benyttelse af computer og printer, plads til fordybelse, studier, og til leg i børnehjørnet. Mange børnefamilier benytter bibliotekets børnehjørne til leg og samvær og et stigende antal læsekredse holder deres møder på biblioteket, ligesom de daglige avislæsere mødes til en snak. På nuværende tidspunkt er der allerede pres på det fysiske rum i Støvring. Det er der ikke på de andre biblioteker.

4.3 Vejledningen

I den bemandede åbningstid kan borgeren få svar på spørgsmål, IT-hjælp og hjælp til litteratursøgning ved siden af inspiration og anbefaling til en god bog. Den personlige litteraturformidling efterspørges i stigende grad med flere børnelånere og børnefamilier, der ønsker inspiration til læsning. På bibliotekerne inviteres skolerne ind til biblioteksorientering og kildekritik.

Bibliotekerne tilbyder derudover *borgerservice light*, som er hjælp til selvhjælp til offentlige digitale løsninger. Derudover har biblioteket hjulpet mindre virksomheder med etablering af NemID som en del af Erhvervsstyrelsens kampagneindsats.

Udover den personlige vejledning og formidling giver biblioteket via hjemmesiden og sociale medier inspiration til læsning og viden.

4.4 Arrangementer

Bibliotekerne tilbyder 130 arrangementer i løbet af året til børn og voksne, som forfatterforedrag, fortællecafé med lokale fortællere, børneteater i samarbejde med kulturhusene, sprogaktiviteter for de mindste, børnebogklubber og guidet fælleslæsning.

Mange arrangementer sker i samarbejde med kommunale institutioner og frivillige. Et fællestræk for arrangementerne er, at de er med til at understøtte samhørighed og lokale fællesskaber.

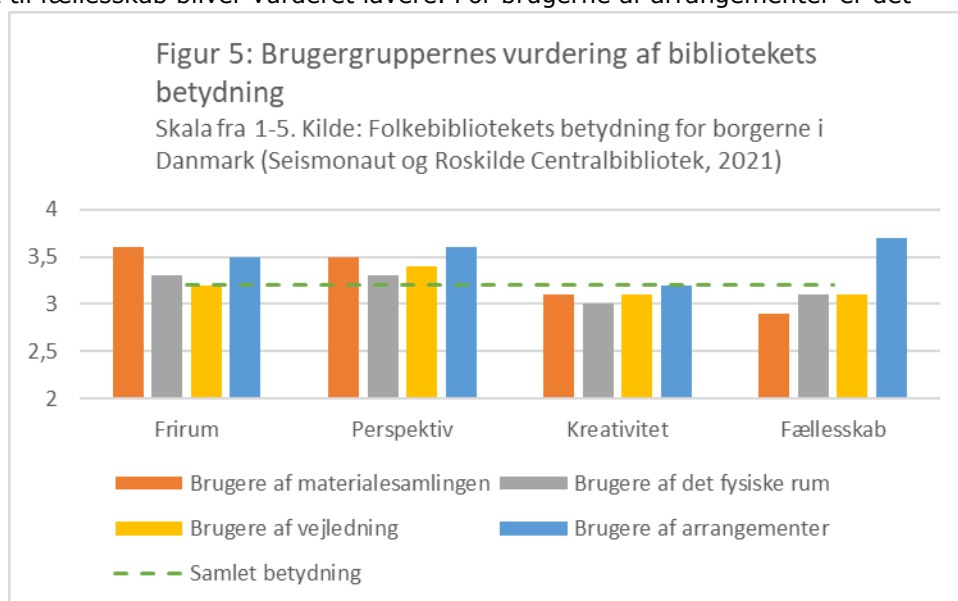
4.5 Opsøgende sprogstimulering

Biblioteket samarbejder med dagtilbud om at understøtte sprogarbejdet i dagpleje, vuggestue og børnehave. Samarbejdet består i, at dagplejer og dagtilbud kan booke bogbussen, som kommer med bøger og personale, der laver sprogaktiviteter i institutionerne. Derudover gennemføres der en række projekter i regi af kommunens sprogstrategi som Sprogstart (fokus på tidlig sprogstimulering), Bogglad (16 institutioner har modtaget en stor bogsamling), Læselystformidling i SFO, og Fold bogen ud.

4.6 Tilbuddenes borgeroplevede betydning

I 2020 og 2021 udarbejdede rådgivningsvirksomheden Seismonaut i samarbejde med Roskilde Centralbibliotek undersøgelsen "Folkebibliotekernes betydning for borgerne i Danmark" (2021).

Figur 5 viser, hvilken betydning, de besøgende vurderer, at bibliotekerne har for deres liv. Materialesamlingens brugere vurderer, at bibliotekerne giver dem frirum i hverdagen og perspektiv på tilværelsen, mens bidraget til fællesskab bliver vurderet lavere. For brugerne af arrangementer er det netop fællesskabet, der rangerer højest. Brugere af arrangementer vurderer faktisk den højeste betydning på alle parametre, bortset fra frirum. Vejledningen er det næst vigtigste tilbud til kreativitet, og det er også vigtigt i forhold til perspektiv på tilværelsen. Det fysiske rum er sammen med vejledningen det næst vigtigste i forhold til at skabe fællesskab.

Når bibliotekernes borgeroplevede betydning sættes i forhold til model 1-3, konkretiseres modellernes konsekvenser, som de opleves af borgerne. Model 1 og 2 vil medføre, at færre vil gøre brug af materialsamlingen og det fysiske rum. På grund af afstanden til nærmeste bibliotek vil færre låne materiale og besøge bibliotekerne. Det betyder, at færre vil få gavn af det frirum i hverdagen og det perspektiv på livet, som borgerne oplever som de vigtigste værdier, når de bruger materialsamlingen og det fysiske rum.

Model 3 indebærer en bevarelse af materialsamlingen og det fysiske rum, men en reduktion i personalet, som kan udmøntes i mindre vejledning eller færre arrangementer. Vejledningens største betydning er, at den kvalificerer brugen af materialsamling, så den giver mere perspektiv på tilværelsen. Og arrangementerne er det af bibliotekernes tilbud, som bidrager klart mest til fællesskaber i kommunen.

I den nævnte undersøgelse af bibliotekernes betydning er der ikke foretaget en undersøgelse af bibliotekernes opsøgende sprogstimulering. Betydningen her er dog også primært samfundsøkonomisk.

4.7 Bibliotekernes samfundsøkonomiske betydning

I 2016 udarbejdede Copenhagen Economics en analyse for Tænketanken Fremtidens Bibliotek (Folkebibliotekernes samfundsøkonomiske værdi, 2016). Analysen viste, at den samlede samfundsøkonomiske gevinst ved folkebibliotekerne, er ca. 6,6 mia. kr. årligt. Det koster ca. 2½ mia. kr. at drive bibliotekerne. I den nedenstående tabel er disse beregninger omregnet til Rebild Kommunes befolkningstal.

Tabel 1: Bibliotekernes samfundsøkonomiske betydning

	Hele landet	Rebild (0,5% af befolkningen)
Nytteværdi	4,0 mia. kr.	20,0 mio. kr.
Øget BNP	2,5 mia. kr.	12,5 mio. kr.
Digitaliseringsgevinster	0,1 mia. kr.	0,5 mio. kr.
Omkostning	-2,5 mia. kr.	-10,4 mio. kr.
Samfundsøkonomisk gevinst	4,1 mia. kr.	22,6 mio. kr.

Note: Nytteværdi, øget BNP og digitaliseringsgevinster er simpelt omregnet til Rebild Kommunes befolkningsandel, mens omkostningen er Rebild Kommunes konkrete budget.

Kilde: Copenhagen Economics for Tænketanken Fremtidens Bibliotek: Folkebibliotekernes samfundsøkonomiske værdi (2016) og egne beregninger.

Nytteværdien på landsplan på 4,0 mia. kr. angiver befolkningens betalingsvillighed for bibliotekernes tilbud. Dette er et udtryk for, at værdien af bibliotekets hovedtilbud (materialsamling, det fysiske rum, vejledning og arrangementer) tilsammen overstiger bibliotekets omkostning på 2,5 mia. kr.

Bemærkelsesværdigt er det, at det ikke kun er eget brug eller egen families brug af bibliotekerne, der giver værdi. Andres brug af biblioteket samt kulturelle, sociale og samfundsmæssige årsager tegner sig for 40% af borgernes værdiansættelse af bibliotekerne, mens de resterende 60% er egen og egen families mulighed for brug af tilbuddene. Borgere, der ikke bruger bibliotekerne, værdisætter også bibliotekerne bemærkelsesværdigt højt i forhold til disse 3 parametre:

- Rollen som formidler af kultur og viden
- Rollen som beskytter af kulturarven
- Rollen som motor for den generelle udvikling af kreativitet og social sammenhæng

På landsplan vurderer borgerne altså, at værdien af bibliotekernes samlede tilbud er højere end omkostningen ved at drive dem. Borgernes oplevelse af værdien af bibliotekerne i Rebild Kommune vil generelt blive forringet ved gennemførelse af model 1-3, hvor det samlede tilbud forringes på den ene eller anden måde. Det kan dog ikke opgøres, hvilken model, der påvirker den borgeroplevede nytteværdi mest. Bibliotekernes bidrag til BNP og digitaliseringsgevinster knytter sig i højere grad til nogle specifikke elementer i model 3:

Bibliotekerne bidrager med 2,5 mia. kr. til BNP. Dette skyldes primært, at bibliotekerne fremmer særligt de mindre børns læsefærdigheder, hvilket på længere sigt medfører en mere veluddannet og mere produktiv arbejdsstyrke. Det betyder, at det på langt sigt vil påvirke kommunens økonomi og skatteindtægter, hvis den opsøgende sprogstimulering reduceres som beskrevet i model 3.

Bibliotekerne bidrager derudover – konservativt sat – til digitaliseringsgevinster på 0,1-0,2 mia. kr. om året. Dette skyldes vejledningen på bibliotekerne, som også omfatter hjælp til IT og borgerservice light. En reduktion i betjente åbningstider som beskrevet i model 3 vil medføre, at disse gevinster ikke i samme omfang vil kunne realiseres.

Tabel 2: Bibliotekernes 5 tilbud, nytteværdi og omkostning

Tilbud	Beskrivelse	Nytteværdi for borgerne	Omkostning
Materialesamlingen	Materialesamlingen består af 78.000 fysiske materialer samt digitale tjenester som eReolen, Filmstriben, digitale tidsskrifter og opslagsværker. Udover midler til indkøb, licenser og abonnementer anvendes der også en del personaleressourcer til udlån, reservation og opstilling.	Udlån er bibliotekernes mest benyttede tilbud. Borgerne vurderer primært, at benyttelsen giver frirum i hverdagen og perspektiv på tilværelsen.	3,3 mio. kr.
Det fysiske rum	Opholdsarealerne i de fire biblioteker i Støvring, Skørping, Terndrup og Nørager samt bogbussen som mødested og samlingspunkt. Der er ikke beregnet personaleressourcer til det fysiske rum, om end personalets tilstedeværelse har en enorm betydning for oplevelsen og anvendelsen.	Det uforpligtende mødested giver borgerne frirum og perspektiv og skaber samtidigt øget udlån.	0,8 mio. kr.
Vejledningen	Der er 86 ugentlige åbningstimer i alt fordelt på de 5 enheder. Hjælp til litteratursøgning, inspiration til læsning og IT-hjælp. Borgerservice light. Giver inspiration til læsning og viden på hjemmeside og sociale medier.	Den personlige litteraturformidling efterspørges i stigende grad af børn og børnefamilier, der ønsker inspiration til læsning. Digitaliseringsindsatsen medvirker til en besparelse i kommunens betjening af borgerne på ca. 0,5 mio. kr.	2,7 mio. kr.
Arrangementer	Bibliotekerne tilbyder 130 arrangementer om året til børn og voksne, som forfatterforedrag, fortælle Café med lokale fortællere, børneteater i samarbejde med Kulturhusene, sprogaktiviteter for de mindste, børnebogklubber, guidet fælleslæsning mm.	Arrangementerne er det bibliotekstilbud, der bidrager klart mest til fællesskabet i kommunen.	0,8 mio. kr.
Opsøgende sprogstimulering	Der samarbejdes med dagtilbud om at understøtte sprogarbejdet i dagpleje, vuggestue og børnehave ved at stille bøger til rådighed og komme ud og lave sprogaktiviteter ude i institutionerne. Dagplejere og institutioner i yderområderne har mulighed for at booke bogbussen til et besøg.	Stimulering af børns læselyst og -færdigheder bidrager til BNP med ca. 12,5 mio. kr. i kommunen.	0,7 mio. kr.
Administration mv.	Administrative udgifter samt systemudgifter til ikke-udlån.	En ikke variabel forudsætning for at levere de 5 indsatser.	2,1 mio. kr.
I alt			10,4 mio. kr.

5. Konsekvenser for borgernes benyttelse af bibliotekerne

På den ene side er det fordelagtigt at beholde biblioteker der, hvor bibliotekerne bliver brugt mest. På den anden side er det også fordelagtigt, at der er biblioteker tilgængelige i de områder, hvor befolkningen har den laveste uddannelse, og kan have gavn af, at de deres børn får stimuleret læselyst og læsefærdigheder. Det er i Nørager, Terndrup og de områder, som bogbussen dækker, at der er det laveste uddannelsesniveau og dermed det største potentiale til at forbedre læsefærdigheder og stimulere læselyst.

Tabel 3: Aktivitetsfordeling på de 5 enheder

	Støvring	Skørping	Terndrup	Nørager	Bogbus	I alt
Besøg*	47.809	36.554	13.829	11.644	12.749	122.585
Lånere	5.828	2.548	1.069	1.078	866	11.389
Udlån	60.587	35.569	10.398	8.662	8.488	123.704
Fysiske materialer**	26.450	22.564	16.482	10.957	1.588	78.041

*) Tællere i Skørping, Nørager og Bogbus er inklusive personale, rengøring, kørselsordning mv.

***) Heraf 15% udlånt

Tabel 3 viser, at der er klart mest aktivitet i Støvring dernæst Skørping. Det skyldes dels, at det er de største byer. Men det skyldes også, at befolkningen her har det højeste uddannelsesniveau, hvilket har stor betydning for biblioteksforbruget.

Ræsonnementet bag *Model 1 Ét nybygget bibliotek beliggende i Støvring (1,6 mio. kr.)* er at koncentrere ressourcerne der, hvor der i forvejen er højest aktivitet og pres på faciliteterne. Ud over besparelsen på 1,6 mio. kr. frigøres der 1,2 mio. kr. i model 1. Disse foreslås for det første anvendt til at skabe et bibliotek, der er værd at køre efter. For det andet skal de anvendes til at udvikle bogbussen og de digitale udlån, så yderområderne får en bedre betjening.

Behovet for en anlægsinvestering i denne model skyldes – ud over presset på det fysiske rum – materialesamlingen. Rebild Kommune har 78.000 fysiske materialer. Dette er en forholdsvis lille materialesamling målt pr. indbygger (Det 29. laveste antal materialer pr. indbygger blandt de danske kommuner). Hvis de øvrige biblioteker lukkes, vil der kun være plads til en samling på 30.000 fysiske materialer inklusiv de udlånte. Det vil være den klart mindste materialesamling pr. indbygger i landet. Uden en tilstrækkelig fysisk materialesamling vil biblioteket i nogen grad miste sin relevans, og det vil få markante konsekvenser for udlåns- og besøgstal.

Et andet vigtigt aspekt af model 1 er udviklingen af bogbussen. Med kun ét bibliotek vil de fleste i kommunen have langt til biblioteket. Selvom biblioteket er værd at køre efter, vil det betyde færre besøg. Dette kan delvist imødekommes med servicepunkter, hvor man kan afhente og aflevere bestilte bøger. Bogbussen tilbyder i modsætning til et servicepunkt en materialesamling med vejledning. Derudover fungerer den som et samlingspunkt, ligesom den kan servicere de dagtilbud, som ikke længere har kort til et bibliotek. Servicepunkter er selvsagt en mulighed, men fordelene ved bogbussen betyder, at den i langt højere grad vil kunne kompensere for distancen til biblioteket.

Tabel 4: Omkostningsfordeling på de 5 enheder

Tilbud	Støvring	Skørping	Terndrup	Nørager	Bogbus	Generelt	I alt
Materialesamlingen	1,0	0,5	0,3	0,3	0,2	1,0	3,3
Vejledning	1,0	0,7	0,3	0,3	0,5		2,7
Det fysiske rum	0,3	0,1	0,2	0,0	0,1	0,0	0,8
Arrangementer						0,8	0,8
Formidlingsopgave						0,7	0,7
Administration og systemer						2,1	2,1
I alt	2,3	1,4	0,8	0,6	0,7	4,7	10,4
Til aktivitet, der flytter	-	-0,6	-0,4	-0,2	-0,3	0	-1,5
Reduktionspotentiale	-	0,8	0,4	0,4	0,4	-	1,6

Note: De viste tal er afrundende, hvilket påvirker summationen.

Tabel 4 viser omkostningsfordelingen på de 5 enheder. I modellerne er hele omkostningen på den enkelte enhed ikke indregnet i besparelsen. Dette skyldes, at en stor del af de udgifter, der knytter sig til materialesamlingen og noget af vejledningen vil flytte til de tilbageværende enheder. Om end den samlede aktivitet forventes at falde som konsekvens af en lukning, så vil det fortsat betyde, at en stor del af aktiviteten skal understøttes på de tilbageværende enheder. Jo større en enhed, der lukkes, jo flere ressourcer vil der være behov for at allokere til de tilbageværende enheder.

Nedlæggelse af biblioteker eller bogbus vil betyde, at flere får længere til et bibliotekstilbud. Det er vel-dokumenteret, at benyttelsen af bibliotekerne til udlån i høj grad afhænger af afstanden til nærmeste bibliotek.

Tabel 5: Låneres afstand til nærmeste bibliotek (3. kvartal 2022)

	0-2,5 km	2,5-5 km	5-7,5 km	7,5-10 km	>10 km
Andel af befolkningen	53%	15%	16%	15%	2%
Lånere 2022Q3	2007	273	267	209	18
Lånere pr. indbygger	12%	6%	5%	5%	3%

Kilde: Danmarks Statistik, IBIB4 og Rebild Kommunes GIS-data

Tabel 5 viser, at 53% af befolkningen i Rebild Kommune bor inden for en radius af 2,5 km til nærmeste bibliotek. Biblioteker i nabokommunerne er medregnet, da borgerne frit kan bruge andre kommuners biblioteker. Kun 2% af befolkningen bor mere end 10 kilometer i fugleflugt til nærmeste bibliotek.

12% af indbyggerne inden for 2,5 km har foretaget mindst ét lån i tredje kvartal 2022. For befolkningen indenfor en radius af 2,5-5 km er det blot 6%, der har foretaget lån på biblioteket. Her er der altså tale om en halvering af aktive låner. Andelen af låner er herefter marginalt faldende, jo længere borgerne bor fra biblioteket.

Afstanden til nærmeste bibliotek er altså afgørende for det aktivitetstab, der følger af lukning af det enkelte bibliotek. Som det fremgår af tabel 6 nedenfor, vil model 1 påvirke afstandene til nærmeste biblio-

tek markant med et umiddelbart forventet aktivitetstab på -24%. Med henblik på at reducere dette tab, er det netop vigtigt at tilbyde alternativer som bogbussen og digitale udlån.

Tabel 6: Befolkningens afstand til nærmeste bibliotek. Andel af befolkningen i procent

	0-2,5 km	2,5-5 km	5-7,5 km	7,5-10 km	>10 km	Aktivitetstab*
Nuværende struktur	53%	15%	16%	15%	2%	0%
Lukning af Nørager	49%	12%	13%	21%	5%	-6%
Lukning af Terndrup	47%	9%	14%	17%	12%	-10%
Lukning af Skørping	41%	13%	29%	16%	2%	-11%
Lukning af Nørager og Terndrup	42%	7%	11%	23%	16%	-14%
Lukning af Nørager, Skørping og Terndrup	30%	5%	23%	21%	20%	-24%

*) Aktivitetstabet er opgjort som den andel af befolkningen, som ikke længere vil være kvartalsvise lånerne, når afstanden som barrierer anvendes som eneste parameter for låneraktiviteten. Der er således ikke taget højde for foranstaltninger som kan fastholde låneraktiviteten, som fx styrkelse af bogbussen eller lignende.

Note: Borgerne kan frit bruge biblioteker på tværs af kommunegrænser. Derfor er bibliotekerne i nabokommunerne inkluderet i afstanden til nærmeste bibliotek.

Kilde: Kommunale GIS-data

Tabel 6 viser andelen af befolkningen i forskellige afstande til nærmeste bibliotek. Kolonnen længst til højre viser det aktivitetstab opgjort i antal kvartalsvise lånerne, som de forskellige afstandsfordelinger vil betyde – vel at mærke, hvis der ikke gøres noget for at kompensere for bibliotekslukningerne.

I Model 2: Lukning af filialer eller bogbus (0,4-0,8 mio. kr.) vil det give det største aktivitetstab at lukke Nørager og Terndrup (-14%). Lukning af Skørping ligger dog ret tæt på med et aktivitetstab på -11%. Disse to løsninger vil dog samtidigt give den største besparelse. I forhold til at vælge mellem disse to løsninger, så har Skørping både flere besøg, lånerne og udlån end Nørager og Terndrup tilsammen. Til gengæld er der flere omkring Nørager og Terndrup, der har langt til nærmeste bibliotek, og det skal i denne sammenhæng nævnes, at der i disse områder er en større andel, der vil have vanskeligt ved at transportere sig til biblioteket, selvom ønsket måtte være der.

I et valg mellem Nørager og Terndrup er der flere besøgende, lånerne og materialer i Terndrup, ligesom der vil være det største aktivitetstab på grund af afstand, fordi flere vil få længere til nærmeste bibliotek ved lukning af Terndrup end Nørager.

Bogbussen har næsten de samme aktivitetstal som Nørager, men det vil medføre den klart mindste konsekvens for materialesamlingen, hvis bogbussen nedlægges. Samtidigt spiller bogbussen dog en vigtig rolle i indsatsen med stimulering af læselyst og forbedring af læsefærdigheder, fordi bogbussen anvendes i besøg hos dagplejere, vuggestuer og børnehaver.

Model 3 indeholder en bevarelse af de nuværende biblioteksenheder, men en reduktion i personaletimerne. Dette vil også medføre et fald i benyttelsen af bibliotekerne, fordi de ikke længere tilbyder nogle af de elementer, som borgerne kommer der for.

Model 3A indeholder en halvering af arrangementer og aktiviteter. Der vil blive afholdt færre arrangementer end de nuværende 130 om året. Der kan derudover ske en reduktion i kvaliteten af arrangement-

terne. Arrangementer medfører også afledt aktivitet. Nogle ser en bog, som de låner med hjem, og andre får lyst til at komme igen for at benytte materialesamling, det fysiske rum eller vejledningen. Derfor vil en sekundær effekt af model 3A være en mindre reduktion i besøgs- og udlånsaktivitet.

Reduktion i besøgs- og udlånstal vil være den primære effekt af model 3B og 3C, som indebærer nedlæggelse af den betjente åbningstid på henholdsvis Terndrup og Nøragers biblioteker eller på Skørping Bibliotek. Med model 3B og 3C vil enhederne ikke længere være biblioteker i traditionel faglig forstand. De vil i højere grad fungere som bogsamlinger.

Den faglige betjening er nøglen til udvikling og et nærværende bibliotekstilbud. Uden betjening og vejledning går relationen til lokalsamfundet tabt, og borgeren mister den faglige kvalitet under biblioteksbesøget. Tilgængeligt personale giver levende biblioteker og et trygt sted at komme. I et bibliotek uden betjening er borgerne overladt til sig selv, og det bliver for mange et sted uden liv og et utrygt sted at komme. På nogle filialer uden betjening kan der også opstå problemer med tyveri og uroskabende adfærd. Når det er mindre attraktivt at komme på biblioteket, falder både besøgstallene og udlånstallene.

Med model 3B og 3C fastholdes udgifterne til ajourføring af materialesamlingen på stederne samt de personaleudgifter, der knytter sig til reservation, udlån og transport af reserverede materiale. Synergien mellem af have åbent med betjening og varetage disse opgaver vil dog forsvinde. Samtidigt vil funktionen blive en markant mindre attraktiv opgave for uddannet bibliotekarpersonale, hvilket dels kan lede til rekrutteringsudfordringer og dels til vanskeligheder i forhold til arbejdsplanlægningen, hvis de tilbageværende opgaver skal varetages af andre faggrupper, som ikke vil kunne dække de tilbageværende bibliotekaropgaver.

Model 3D omhandler en reduktion i opsøgende sprogstimulering på 0,4 mio. kr. Den indebærer en bevarelse af 0,3 mio. kr., som primært vil blive anvendt til at understøtte de områder, der ligger længst fra et betjent bibliotek. Effekten på besøgs- og udlånsaktiviteten vil være langsigtet, da det vil påvirke børnenes fremtidige biblioteksforbrug, at de får dårligere sproglige forudsætninger og mindre læselyst.

6. Integration med andre områder

I analyseprocessen har der også været arbejdet med at integrere biblioteker med andre opgaver som pædagogiske læringscentre og borgerservice. Det indgår dog ikke som en del af analysen, fordi det kræver væsentlige anlægsudgifter at integrere biblioteker på skoler, og fordi vil give væsentlige merudgifter at skulle løfte borgerserviceopgaver ud over *borgerservice light* decentralt. Dette skyldes, at både biblioteksbetjening og borgerserviceopgaver kræver en specifik uddannelse og således ikke kan løftes af samme person. Derfor vil der skulle være dobbelt bemanning på bibliotekerne, hvilket vil give meromkostninger.